

Integracija kvantitativne in kvalitativne metodologije v družboslovnem raziskovanju

Joca Zurc

Univerza v Mariboru

joca.zurc@um.si

Anuška Ferligoj

Univerza v Ljubljani

anuska.ferligoj@fdv.uni-lj.si

Skupna uporaba kvantitativnega in kvalitativnega metodološkega pristopa v isti raziskavi se je pričela intenzivno razvijati ob koncu 80. let 20. stoletja ter postala pomemben del družboslovnih znanosti v 21. stoletju. Pa vendar je zelo malo temeljnih metodoloških empiričnih dokazov o uspešnosti tovrstnega metodološkega pristopa in njegovih osrednjih dilemah v raziskovalni praksi. Namen naše raziskave je bil dobiti vpogled v mnenja mednarodno priznanih ekspertov o kakovosti v raziskavah z integracijo metod v družboslovnem raziskovanju. Ugotovitve kvalitativne vsebinske analize devetih intervjujev so izpostavile večjo kompleksnost raziskav z integracijo metod v primerjavi z drugimi metodološkimi pristopi, kar je povezano z določenimi problematikami zagotavljanja njihove kakovosti, kot so premajhna integracija, nezadostna kakovost, neusklajenost rezultatov z metodologijo ter različni kriteriji ocenjevanja kakovosti. Eksperti so izpostavili pomen raziskovalčevega znanja. Metodološko izobraževanje, razvoj novih izobraževalnih programov ter njihova evalvacija predstavljajo pomembna izhodišča za kakovostno raziskovanje z integracijo metod.

Ključne besede: integracija kvantitativnih in kvalitativnih metod, kakovost raziskovanja, mnenja ekspertov, metodološko izobraževanje

Uvod

Dosledna tradicionalna dihotomija kvantitativnega in kvalitativnega pristopa v raziskovanju vodi v raziskovalno togost, ki povečuje dominantno metodološko opcijo in ostro zavrača nasprotujočo (Sánchez-Algara in Anguera 2013). Pa vendarle sta za družboslovno preučevanje, ki se ukvarja s kompleksnostjo človekove narave in njegovih interakcij z drugimi ter okoljem, primerni tako kvantitativna kot tudi kvalitativna metodološka perspektiva, ki v mnogih pogledih dopolnjujeta druga drugo (Anguera in Izquierdo

2006). Lahko bi dejali, da v družbi ni fenomena, dejavnika, vedenja, akcije ali dogodka, ki bi bil izključno samo kvantitativen ali samo kvalitativen, zato istočasna uporaba obeh metodologij zagotavlja komplementarnost in recipročnost, saj izgubita svoj pomen, če se ne gledata v luči drug drugega (Anguera in Izquierdo 2006; Sánchez-Algara in Anguera 2013).

Integracija kvantitativne in kvalitativne metodologije (angl. *mixed methods*) kot tretja metodološka skupina v znanosti (Teddlie in Tashakkori 2009), tretji metodološki moment (Tashakkori in Teddlie 2003), tretja raziskovalna pot (Gorard in Taylor 2004) ali tretja raziskovalna paradigma (Creswell in Plano Clark 2017; Johnson in Onwuegbuzie 2004) omogoča premostitev med paradigmi pozitivizma in postpozitivizma (kvantitativni pristop) ter konstruktivizma (kvalitativni pristop) ter postaja vedno pomembnejši način razvoja znanosti v vseh družboslovnih disciplinah, tudi v pedagogiki, andragogiki, sociologiji in psihologiji. V ospredju je paradigma pragmatizma, ki izhaja iz kompleksnosti raziskovalnih problemov v današnji družbi, ki zahtevajo odgovore na vprašanja pred enostavnimi številkami v kvantitativnem smislu ali samo besedami v kvalitativnem smislu. Šele kombinacija obeh vrst podatkov, ki hkrati omogoča razumevanje in posploševanje ugotovitev, zagotavlja najoptimalnejšo analizo izbranega raziskovalnega fenomena ter odgovarja na potrebo po pridobitvi verodostojnih raziskovalnih dokazov (Creswell in Plano Clark 2017). Avtorji med nameni uporabe integracije metod navajajo možnost opredelitve bolj holistične slike (Koller in Sinitsa 2009) ter boljše razumevanje problema, ki ga preučujejo (Teddlie in Tashakkori 2009).

Interes za kombiniranje kvantitativnih in kvalitativnih metod v isti raziskavi ima dolgo zgodovino, zlasti na področju družboslovnih znanosti, kjer pa je bilo v preteklosti pogosto poimenovano z različnimi termini, kot sta npr. »triangulacija« ali »večmetodni pristop« (Timans, Wouters in Heilbron 2019). Obdobje razvoja integracije metod je zato v splošnem možno razdeliti na dve fazi: (1) razvoj pred terminom integracija metod (*mixed methods*), ko je bilo prisotno priložnostno in spontano združevanje kvantitativnih ter kvalitativnih pristopov, ter (2) razvoj po pojavu termina integracija metod ob koncu 20. stoletja, ko se prične razcvet te metodologije s sistematičnimi, dobo premišljenimi in artikuliranimi pristopi (Fetters 2016). Priljubljenost raziskovanja z integracijo metod se izkazuje v zadnjih dveh desetletjih s povečanim številom objav znanstvenih člankov v revijah, prispevkov na konferencah, v monografijah ter z ustanavljanjem specializiranih združenj, katerih skupni interes je raziskovanje brez omejitvene dihotomije med kvantitativnim in kvalitativnim metodološkim pristopom. Dosedanje raziskave so dokazale učinkovitost in uporabnost integracije metod pri raziskovanju specifičnih subpo-

pulacij (npr. otroci marginalnih skupin, mladi odvisniki, žrtve nasilja, osebe s posebnimi potrebami) (Curtis, Rabren in Reilly 2009; Hopson in Steiker 2008), tematik s področja promocije zdravega življenjskega sloga in zdravja ter socialne politike (Barnes idr. 2008; Collins, Onwuegbuzie in Jiao 2007; Zurc 2013) in spletnega raziskovanja, ki spodbuja integracijo metod za povečanje števila udeležencev in zmanjšanje stroškov raziskovanja (Koller in Sinita 2009; Lobe in Vehovar 2009).

Uspešnost in kakovost uporabe integracije metod v konkretni družboslovni raziskavi pa je odvisna predvsem od raziskovalčevega razumevanja in poznavanja različnih metodoloških strategij (Plano Clark idr. 2008). Raziskovalec raziskave z integracijo metod mora znati povezati različna znanja, spretnosti in discipline (Bergman 2011). Dobro mora biti seznanjen s klasično metodološko literaturo za kvantitativno in kvalitativno raziskovanje kot tudi z naraščajočo produkcijo objavljenih del ter metodološkimi novostmi na področju integracije metod (Teddlie in Tashakkori 2009). Ocenjevanje, kako kakovostno je izvedena raziskava z integracijo metod, je še posebej kompleksno, saj obe, kvantitativna in kvalitativna komponenta, v skupno raziskavo prinašata svoje problematike reprezentacije, legitimnosti in veljavnosti (Onwuegbuzie in Johnson 2006). Sistematična pregledna raziskava na vzorcu 25 raziskav z integracijo metod je pokazala, da se kažejo potrebe po prihodnjem raziskovanju metodologije integracije metod na področju njihove konceptualizacije na posameznih področjih znanstvenih disciplin, pristopov integriranja kvantitativnih in kvalitativnih podatkov v različnih raziskovalnih fazah ter zlasti na področju razvoja kriterijev in standardov vrednotenja kakovosti raziskav z integracijo metod (Zurc 2013). Poznavanje standardov in smernic kakovostne raziskave z integracijo kvantitativne ter kvalitativne metodologije je pomembno zlasti za raziskovalce, ki se prvič srečujejo s to metodologijo, ne glede na znanstveno vedo ali metodološko predznanje, pa tudi za mentorje in člane komisij pri zagovorih zaključnih del študentov, urednike ter ocenjevalce raziskovalnih projektov, ki jim je s tem dan vpogled v to, na kaj je treba v raziskavi z integracijo metod biti pozoren in kakšni so modeli dobrih praks (Creswell in Plano Clark 2017). Slednji vključujejo preučevanje raziskovalnih problemov in tematik, ki so kompleksne narave (Anguera in Izquierdo 2006), premišljenost pri načinu kombiniranja kvantitativnega in kvalitativnega dela oz. izbor ustreznega raziskovalnega načrta (Creswell, Plano Clark in Garret 2008) ter zadostno upravičenost uporabe integracije metod glede na raziskovalni problem (Bryman, Becker in Sempik 2008; O'Cathain, Murphy in Nicholl 2008; Zurc 2017). Odločitev, zakaj so v raziskavi potrebni tako kvantitativni kot kvalitativni metodološki del ter integracija med njima, je treba

upravičiti, in sicer z vidika, kako bo integracija metod prispevala k odgovorom na postavljena raziskovalna vprašanja (O'Cathain, Murphy in Nicholl 2008). Filozofska predpostavka pragmatizma namreč narekuje izhajanje iz raziskovalnega problema in raziskovalnih vprašanj, ki določajo izbor metodologije v raziskavi, in ne obratno. V kolikor je na raziskovalna vprašanja moč odgovoriti samo s kvantitativno ali samo s kvalitativno metodologijo, uporaba integracije metod v raziskavi ni upravičena (Zurc 2013).

Kljub neverjetni priljubljenosti integracije metod v zadnjih letih pa temu ne sledijo dokazi empiričnih raziskav o uspešnosti uporabe in odprtih metodoloških vprašanj integracije metod v raziskovalni praksi. Predstavljena izhodišča kažejo potrebo po raziskovanju razumevanja značilnosti in kakovosti v raziskavah z integracijo metod na vseh področjih znanosti ter zlasti po razvoju poenotenih standardov ocenjevanja kakovosti, ki bodo ob obstoječih kriterijih kvantitativnega in kvalitativnega raziskovanja ocenjevali tudi način njunega združevanja oz. integracije obeh delov v skupni raziskavi. Ravno integracija oz. komplementarnost med metodologijama je namreč danes še vedno oddaljena od idealne pozicije, in to kljub številnim metodološkim razpravam in preseženemu konfliktu dihotomije med paradigmami, zato je zaželeno preučevanje integracije metod kot integriranega raziskovanja (Sánchez-Algara in Anguera 2013). Izhajajoč iz navedenih aktualnih metodoloških vprašanj je namen našega prispevka obravnavati ključnih značilnosti in razvoja metodologije integracije metod na področju družboslovnega raziskovanja ter vpogled v mnenja izkušenih raziskovalcev na tem področju – ekspertov glede pomena ter dejavnikov kakovosti v raziskavah z integracijo kvantitativnih in kvalitativnih metod.

Razmejitev med kvantitativno in kvalitativno paradigmo

Za razumevanje metodologije integracije kvantitativnih in kvalitativnih metod kot tretje metodološke skupine v znanosti je v prvi vrsti ključno poznavanje različnih svetovnih nazorov, ki usmerjajo izbor metodologije raziskovanja v posamezni raziskavi ter s tem določajo njen raziskovalni načrt in nadaljnje raziskovalne metode v smislu oblikovanja raziskovalnih vprašanj, postopkov zbiranja ter analize podatkov, interpretacije ugotovitev in ocenjevanja kakovosti. Creswell (2014) izpostavlja, da mora raziskovalec pri načrtovanju vsake raziskave razmišljati o predpostavkah filozofskega svetovnega nazora, ki jih vključuje v raziskavo, o raziskovalnem načrtu, ki je povezan s tem svetovnim nazorom, in o specifičnih metodah ter postopkih raziskovanja, ki izbrani metodološki pristop povezujejo s konkretno raziskovalno prakso.

V povezavi s tremi metodološkimi skupinami v znanosti (kvantitativni, kva-

litativni in integrirani) obstajajo določene kulturne razlike med raziskovalci, ki se odražajo v načinu njihovega metodološkega izobraževanja, vrstah raziskav, ki jih izvajajo, profesionalnih organizacijah, ki jim pripadajo, ter specifičnih raziskovalnih interesih. Navedene razlike prispevajo k oblikovanju občutka pripadnosti posamezni skupini ter razlikam med njimi v svetovnih nazorih (Teddle in Tashakkori 2009). Kljub temu Creswell (2014) opozarja, da se kvantitativni in kvalitativni pristop ne smeta obravnavati kot togi, ločeni kategoriji, ki sta si polarno nasprotujoči ali dihotomni, temveč predstavljata samo različna zaključka kontinuuma, saj se vsako raziskovanje nagiba k temu, da je bolj kvantitativno ali pa, obratno, bolj kvalitativno.

Kvantitativna in kvalitativna metodologija se med seboj najrazvidneje razlikujeta v terminologiji (npr. kvantitativna veljavnost ali kvalitativna kredibilnost), vrstah raziskovalnih strategij (npr. kvantitativni eksperiment ali kvalitativna študija primera) in v specifičnih metodah izvedbe (npr. kvantitativno merjenje ali kvalitativno opazovanje) (Creswell 2014). Pa vendarle lahko kvantitativno raziskovanje vsebuje tudi elemente kvalitativnega raziskovanja. Kot primer lahko izpostavimo multivariatno faktorsko analizo – eno izmed najkompleksnejših statističnih analiz podatkov, ki pa v postopku oblikovanja in poimenovanja dobljenih faktorjev neobhodno vključuje postopke kvalitativne tematske analize oz. kodiranja dobljenih faktorjev. Zelo podoben proces določevanja skupin oz. tipologij, njihovega poimenovanja in interpretacije poteka tudi pri metodi hierarhičnega razvrščanja v skupine (Ferligoj 1989).

Na drugi strani pa kvalitativna vsebinska analiza, pri kateri poteka oblikovanje osrednjih vsebinskih kategorij na osnovi induktivnega pristopa, omogoča v temu namenjenih programskih orodjih (npr. NVivo, Atlas.ti, MAXQDA) tudi izračun njihove kvantitativne frekvenčne porazdelitve, kot je npr. izris oblaka besed, ki temelji na kvantitativnem štetju pojavnosti posameznih besed ali kod. Z navedenega zornega kota je možno predpostavljati, da je raziskovanje in poudarjeno ločevanje med kvantitativno ter kvalitativno metodologijo zgolj družbeni konstrukt, v svoji naravi pa sta si pristopa precej bližje in v marsikaterem primeru tudi do neprepoznavnosti prepletena ter medsebojno dopolnjujoča.

Postavlja se vprašanje, kako se metodologija integracije metod razlikuje od pričakovanega in naravnega povezovanja ter dopolnjevanja med kvantitativno in kvalitativno paradigmo. Ključna značilnost raziskovanja z integracijo metod je v tem, da vključuje načrtno zbiranje obeh vrst podatkov, tako kvantitativnih kot tudi kvalitativnih, pri čemer uporablja specifične raziskovalne načrte integracije metod (Creswell 2014). Raziskavo z integracijo metod

je možno prepoznati po zastopanih kvantitativnih in kvalitativnih vidikih, ki so razvidni že v samih raziskovalnih vprašanjih, načinih zbiranja podatkov, merskih instrumentih, postopkih analiz in načinih sklepanja o dobljenih ugotovitvah, ki vsi na različnih stopnjah raziskovanja vključujejo integracijo obeh delov raziskave (Teddle in Tashakkori 2009). Košmerl (2021) navaja, da je integracija obeh vrst podatkov ključni korak kombiniranega raziskovanja ter eden izmed najpomembnejših kriterijev kakovosti tega metodološkega pristopa. Načini in stopnja integriranja kvantitativnih ter kvalitativnih podatkov v posamezni raziskavi z integracijo metod pa so v prvi vrsti odvisni od raziskovalnih vprašanj in uporabljenega raziskovalnega načrta integracije metod (Creswell in Plano Clark 2017). Teddle in Tashakkori (2009) sta med petimi različnimi skupinami raziskovalnih načrtov integracije metod izpostavila tudi v celoti integrirani raziskovalni načrt (angl. *fully integrated mixed design*), pri katerem se kvalitativni in kvantitativni pristop združujeta v vseh fazah raziskave (od zasnove do zaključkov), v vsaki fazi en pristop vpliva na oblikovanje drugega in na pojav več načinov implementacije integracije. Kljub poudarjenemu pomenu doseganja čim večje integracije metodoloških pristopov, podatkov in ugotovitev v raziskavi z integracijo metod pa je relativno malo poznanih ter dobro artikuliranih tehnik, ki bi jih lahko raziskovalci uporabili za integracijo kvantitativnih in kvalitativnih delov svoje raziskave. Med novejšimi perspektivnimi pristopi je npr. stebrni integracijski proces (angl. *Pillar Integration Process*) kot vizualna tehnika skupnih prikazov (angl. *joint display*), ki skozi štiristopenjski pregleden in rigorozen postopek omogoča integriranje in prikaz kvantitativnih ter kvalitativnih ugotovitev raziskave (Johnson, Grove in Clarke 2019).

Raziskovalci z integracijo metod so prepričani, da samo kombinacija kvantitativnih in kvalitativnih raziskovalnih pristopov zagotavlja celostno razumevanje raziskovalnega problema. Najpogosteje so zavezani svetovnemu nazoru pragmatizma, ki temelji na konceptu resnice v povezavi z realnostjo oz. je resnica vse, kar deluje v odnosu na zastavljeno raziskovalno vprašanje ali problem raziskovanja v izbranem času ter izhaja iz konkretnih situacij, aktivnosti in posledic realnega sveta. Pri izbiri integrirane metodologije tako niso v ospredju raziskovalne metode, temveč se raziskovalci osredotočajo na raziskovalni problem in uporabijo vse možne ter poznane pristope in postopke (npr. različne pristope zbiranja podatkov, analize podatkov), ki pripomorejo k njegovemu razumevanju in pojasnjevanju. Integracija metod »daje glas« udeležencem raziskave, spodbuja njihovo aktivno vključitev ter povečuje zavest in aktivnosti za spremembe v smeri izboljšanja življenj vsakega posameznika in družbe v celoti (Creswell 2014; Teddle in Tashakkori 2009).

Zgodovinski razvoj integracije metod

Creswell in Vicki L. Plano Clark (2017) izpostavljata, da je metodologija integracije kvantitativnih in kvalitativnih pristopov k raziskovanju v različnih disciplinah ter na različnih znanstvenih področjih prisotna že več desetletij, pa vendarle je predvsem v zadnjih dvajsetih letih opaziti izjemno zanimanje za ta raziskovalni pristop, ki se je bliskovito razširil na številna področja družboslovnih in humanističnih znanosti ter v številne države. Če so v preteklih letih ključne besede v objavljenih člankih v indeksiranih revijah še pogosto nakazovale napačno razumevanje, terminološko poimenovanje in s tem zgrešeno enačenje integracije metod z drugimi metodološki pristopi, kot je npr. večmetodni pristop (angl. *multimethod*), ki vključuje uporabo več različnih metodoloških pristopov enake metodološke orientacije (npr. intervju, fokuksna skupina in analiza dnevniških zapisov v kvalitativnem raziskovanju oz. anketa ter eksperiment v kvantitativnem raziskovanju), ali pa celo pristop različnega načina zbiranja podatkov (angl. *mixed-mode*), ki se nanaša na zbiranje podatkov z različnimi tehnikami (npr. spletno, osebno in telefonsko anketiranje) (Teddlie in Tashakkori 2009), so danes ta razlikovanja prepoznana in presežena (Creswell in Plano Clark 2017).

Creswell in Vicki L. Plano Clark (2017) razvoj integracije metod umeščata v čas ob koncu 80. let 20. stoletja, ko je več avtorjev z različnih znanstvenih področij in iz različnih predelov sveta ob istem času objavilo več monografij, poglavij ter člankov na temo opisovanja in opredelitev, kar danes poznamo pod imenom integracija kvantitativne in kvalitativne metodologije oz. v poenoteni angleški terminologiji *mixed methods research*. Pionirji, ki so razvijali koncept integracije metod, so prihajali s področij, kot so vzgoja in izobraževanje, sociologija, evalvacijske raziskave, management in zdravstvene vede, ter večinoma iz držav zahodnega sveta, kot so ZDA, Kanada in Velika Britanija. Medtem pa prve zametke in ideje o integraciji metod zasledimo pri vodilnih kvantitativnih ter kvalitativnih metodologijah že od 60. let 20. stoletja dalje. Za razliko od prehodnih raziskovalcev je bilo v delih pionirjev integracije metod prelomno to, da so se sistematično posvetili povezavam oz. načinom kombiniranja kvantitativnih in kvalitativnih metodologij, metod ter tehnik zbiranja podatkov in dobljenih ugotovitev. Poseben poudarek so namenili tudi utemeljitvi oz. razlogom za uporabo integracije metod, pri čemer so izhajali iz kompleksne raziskovalne prakse, ki presega enometodni raziskovalni pristop.

Creswell in Vicki L. Plano Clark (2011) sta razvoj integracije metod opredelila z vidika poteka petih obdobij oz. stopenj razvoja (preglednica 1). Prvi zametki segajo v leto 1959, ko sta Campbell in Fiske (v Creswell in Plano Clark

Preglednica 1 Zgodovinski razvoj nastanka metodologije integracije metod

1959–1979	<i>Formativno obdobje</i> • Uporaba več metod v isti raziskavi • Prve objavljene razprave o triangulaciji
1985–1997	<i>Razprave o paradigmi</i> • Razprave o različnih stališčih in nazorih o integraciji metod
1989–2000	<i>Razvoj postopkov</i> • Tipologije raziskovalnih načrtov • Zasnova mednarodne politike metodologije
2003–2009	<i>Zagovorništvo in širitev</i> • Umestitev med tradicionalne metode • Širitev integracije metod na različna področja znanosti
2003–	<i>Reflektivno obdobje</i> • Odprta vprašanja in prioritete raziskovanja • Kritika obstoječega razvoja in značilnosti

Opombe Prirejeno po Zurc (2017, 31).

2011, 21) razpravljala o vključitvi več virov kvantitativnih informacij pri validaciji psiholoških testiranj. Za navedeno t. i. formativno obdobje razvoja integracije metod, ki je trajalo vse do zaključka 70. let, so značilne razprave o uporabi kvantitativnih in kvalitativnih podatkov v isti raziskavi ter prve objave o triangulaciji. Sledilo je obdobje razprav o paradigmi (1985–1997), ki se je osredotočalo na različne razprave o paradigmah, vzpostavljanju povezav in usklajenosti med tradicionalnima kvantitativno ter kvalitativno metodologijo in predlogih za njihovo preseganje.

Eno izmed najplodovitejših obdobj, ki je integraciji metod dalo odločilno prepoznavnost med uveljavljenimi metodologijami, je obdobje razvoja postopkov (1989–2000), v katerem so metodologi intenzivno razvijali sisteme klasifikacij oz. tipologij različnih vrst specifičnih raziskovalnih načrtov, ki so namenjeni izključno zasnovi in izvedbi raziskave z integracijo metod. Slednje je vodilo k utemeljitvi potreb po raziskovanju z integracijo metod ter prineslo številne sistematične preglede o uporabljenih postopkih in načinih integriranja kvantitativne ter kvalitativne metodologije v raziskovalni praksi. Obdobje razvoja postopkov je imelo odlično vlogo pri prepoznavnosti metodologije integracije metod v mednarodnem prostoru (Creswell in Plano Clark 2011).

Razvoj postopkov je omogočil širitev integracije metod na različna znanstvena področja ter vodil v novo razvojno obdobje zagovorništva in širitve (2003–2009). V tem obdobju se je integracija metod uveljavila kot naravna dopolnitev tradicionalnemu kvantitativnemu in kvalitativnemu raziskovanju. Poseben poudarek je bil namenjen tudi prvim sistematičnim in zgodo-

vinskim pregledom razvoja integracije metod ter poglobljenejšim analizam raziskovalnih načrtov z vidika dominantnosti posameznih delov raziskave (npr. Creswell, Plano Clark in Garret 2008; Hammersley 2008). Zadnje, reflektivno obdobje, ki za svoj začetek šteje objavo Tashakkorja in Teddlieja (2003) o aktualnih raziskovalnih vprašanjih ter prioritetah raziskovanja na področju integracije metod, poteka še danes. Osredotoča se na samo evalvacijo te metodologije, zlasti na njeno konstruktivno kritiko. V ospredju je obravnava aktualnih vprašanj, kot so opredelitev integracije metod kot neodvisne metodologije, sistematični pregledi raziskav na posameznih področjih znanosti, kritika podrejanja kvalitativne paradigme oz. privilegiranja pozitivistične tradicije, kritika obstoječih definicij ter identificiranje in obravnava aktualnih metodoloških polemik (Creswell in Plano Clark 2017).

Empirična raziskava – mnenja ekspertov o kakovosti raziskovanja z integracijo metod

Namen empirične raziskave je bil preučiti mnenja mednarodno priznanih ekspertov na področju integracije kvantitativne in kvalitativne metodologije v družboslovnih raziskavah o kakovosti v raziskavah z integracijo metod z vidika njenih značilnosti, pomembnosti ter dejavnikov, ki jo oblikujejo. Raziskava je bila izvedena v okviru interdisciplinarnega doktorskega študijskega programa Statistika na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani (Zurc 2017).

Metodologija

Izvedenih je bilo devet polstrukturiranih intervjujev z eksperti na področju integracije metod v družboslovnih znanostih. Sodelujoče osebe so bile izbrane namensko, in sicer so bili vključeni plenarnimi predavatelji in nosilci izobraževalnih delavnic na mednarodni znanstveni konferenci Mixed Methods International Research Association (MMIRA). Vsi vključeni eksperti so bili mednarodno priznani strokovnjaki na področju integracije kvantitativne in kvalitativne metodologije ter so izhajali iz skupine pionirjev razvoja te metodologije in paradigme pragmatizma. Osem vključenih ekspertov je prihajalo iz ZDA in eden iz Evrope. Vsi so se ukvarjali z raziskovanjem metodologije kvalitativnega, kvantitativnega in integriranega raziskovanja na področju družboslovnih znanosti, od tega večina na področju pedagoških in vedenjskih ved.

Intervjuji so bili izvedeni na lokaciji mednarodne znanstvene konference MMIRA, ki je potekala na Boston College v Chestnut Hillu v Massachusettsu (ZDA). Sodelujoči eksperti so bili izbrani iz predhodno objavljenega pro-

grama konference ter povabljeni k sodelovanju po e-pošti pred pričetkom konference. Izbrani eksperti, s katerimi nismo uspeli vzpostaviti kontakta po e-pošti, so bili k sodelovanju povabljeni osebno na sami konferenci. Vsi izbrani in povabljeni eksperti so se odzvali pozitivno. Vsi intervjuji so potekali v angleškem jeziku in so bili zvočno posneti na zvočni format MP3. Dobljeni rezultati temeljijo na kvalitativni vsebinski analizi (Adam idr. 2012), ki je potekala v programskem orodju za analizo kvalitativnih podatkov NVivo, verzija 11.0. Zbrane intervjuje smo najprej transkribirali in kodirali, nato pa sorodne kode združili v kategorije ter te v osrednje teme. V postopku analize je bilo uporabljeno večravensko kodiranje, tudi do pet ravni združevanja. Zaradi preglednosti dobljenih ugotovitev najpomembnejših spoznanj so rezultati v tem prispevku predstavljeni do treh analiziranih ravni, in sicer osrednje teme prve ravni, združene kategorije druge ravni in kode tretje ravni.

Rezultati

Intervjuvani eksperti so kakovost v raziskavah z integracijo metod opredelili kot enako pomembno ali celo kot pomembnejšo v primerjavi z drugimi metodološkimi pristopi zaradi večje kompleksnosti ter z vidika raznolikih problematik in terminoloških opredelitev, ki spremljajo ta metodološki pristop (preglednica 2). Hkrati pa so se intervjuvanci tudi strinjali, da je kakovost raziskovanja kot splošni koncept izredno pomembna v vsaki raziskavi ne glede na njeno metodološko orientacijo, kot navaja eden izmed ekspertov:¹

Kakovost je zelo pomembna in jo je treba resno obravnavati v vsaki metodologiji. Seveda ni možno dati enega odgovora, ker je bistvo v tem, da uporabljamo kvantitativne metode, uporabljamo statistično sklepanje, uporabljamo kvalitativne intervjuje, uporabljamo etnografijo, ki imajo vsi različne kriterije za kakovost. [MM-E-1/1]

Eksperti so poudarili, da je kakovost v raziskavah z integracijo metod še toliko zahtevnejši in bolj vsestranski koncept, saj se nanaša na vsebinsko in metodološko kompleksne raziskave, katerih vrednost zaključkov in ugotovitev temelji ravno na uresničevanju kakovosti raziskovanja. Ena izmed intervjuvank izpostavlja pomen kakovosti integriranih raziskav z izjavo:

Izpostavila bi kakovost v raziskavi z integracijo metod, ki je, hm, verjetno dvakrat ali trikrat pomembnejša kot v običajnih raziskavah. Tukaj

¹ Vse izjave intervjuvanih ekspertov so bile v originalu zbrane v angleškem jeziku, v prispevku pa so predstavljeni prevodi izjav v slovenski jezik.

Preglednica 2 Kakovost v raziskavah z integracijo metod po mnenju ekspertov

Teme (št. citatov)	Kategorije	Kode
Večja kompleksnost raziskav z integracijo metod (5)	Kakovost ima v raziskavah z integracijo metod dodatno vrednost	Zahteven koncept kakovosti, kompleksnejše, pomen zaključkov integracije metod, pomembnejša kakovost kot terminologija
Enakovredna pomembnost kakovosti raziskave ne glede na metodologijo (11)	Brez kakovosti je problematična vsaka raziskava	Pomen kakovosti, kakovost je zelo pomembna
Različne problematike kakovosti (18)	Ustreznost rezultatov	Temelji na metodologiji, komuniciranje raziskave z občinstvom
	Različne prioritete kriterijev kakovosti	Temeljijo na definicijah, različni kriteriji ocenjevanja kakovosti
	Zapostavljanje integracije metod	Pomanjkanje raziskav na področju kakovosti, etični vidiki
Zunanji dejavniki (52)	Baza znanja	Poznavanje konceptov integracije metod, terminologije, raziskovalnih načrtov, integracije, pristopov k ocenjevanju kakovosti
	Čas in finance	Razpoložljiv čas, financiranje, stroškovna učinkovitost, umaknjeni zunanji vplivi, razpoložljivi udeleženci raziskave
	Sodelavci v raziskavi	Interdisciplinarna skupina avtorjev, dejavniki objavljanja
Različna terminologija (82)	Kakovost v raziskavah z integracijo metod	Legitimnost, kakovost, kakovost sklepanja, upravičenost/utemeljenost, utemeljenost navedbe (angl. <i>warranted assertion</i>), kakovost integracije metod, zagotavljanje kakovosti, merska veljavnost, veljavnost integracije metod
	Ni možno imeti enega skupnega poimenovanja	Odvisno od občinstva, terminologija akademske skupnosti
	Podcenjevanje kvalitativne paradigme	Verodostojnost, kredibilnost, prepričljivost (angl. <i>believability</i>), zanesljivost, razumljivost, objektivnost

Opombe Prirejeno po Zurc (2017, 109).

se je treba soočiti z drugačno kakovostjo in s problematikami zagotavljanja kakovosti glede na ločene metodologije, ki jih uporabljamo, kot so kvantitativne in kvalitativne, in imajo težave s kakovostjo, ki so povezane z integracijo metod. [...] Vzpostavitev kakovosti v raziskavi

z integracijo metod je zelo, zelo pomembna. In raziskava z integracijo metod ima verjetno večjo odgovornost, da to upošteva, v primerjavi z enometodno raziskavo. [MM-E-3/1]

Zato, menijo intervjuvani eksperti, je kakovost še dandanes eden izmed najpomembnejših konceptov ter odprtih vprašanj integracije kvantitativne in kvalitativne metodologije:

In če se spomnite učbenika iz leta 2009 Tashakkorija in Teddlieja, druge izdaje učbenika, sta pravzaprav umestila kakovost raziskave z integracijo metod na seznam prioriternih vprašanj. In če pogledate nazaj, v prvo izdajo navedenega učbenika, ki je bila objavljena v letu 2003, so bili kriteriji kakovosti prav tako navedeni v vprašanjih, ki jih je treba obravnavati. Torej, gledamo področje v obdobju sedmih let in kakovost še vedno ostaja odprto vprašanje. Tukaj nas čaka še veliko dela. [MM-E-3/4]

Najpomembnejši problemi zagotavljanja kakovosti v raziskavah z integracijo metod so po mnenju ekspertov premajhna pozornost, ki se posveča integraciji metod, nezadostna kakovost rezultatov, ki ni usklajena z metodologijo, ter različnost kriterijev ocenjevanja kakovosti. Eksperti so izpostavili, da je posebna pozornost potrebna pri uporabi terminologije, ki se je razvijala v različnih akademskih sredinah in na različnih znanstvenih področjih. Med poimenovanji kakovosti v raziskavi z integracijo metod lahko tako zasledimo različne termine – od tradicionalnih, kot so merska veljavnost, kakovost in veljavnost integracije metod, pa do novejših, ki so se posebej razvijali v integriranih raziskavah, kot so legitimnost, kakovost sklepanja in utemeljenost.

Hm, termin veljavnost zelo rade uporabljajo kvantitativne raziskave, a mnogi kvalitativni raziskovalci ob tem terminu negativno reagirajo, ker menijo, da gre za kvantitativni koncept. Torej, jaz zagovarjam, da se mogoče uporablja termin legitimnost, ki ga podpira več kvalitativcev, vendar tudi kvantitativci vsaj vedo, o čem govorimo. Rekli bodo, da poskušamo, a ne, legitimizirati naše ugotovitve ali podatke ali [...] Khm. Hm, termin kakovost je tudi eden izmed boljših. [MM-E-8/2]

Med zunanjimi dejavniki, ki vplivajo na kakovost raziskave z integracijo metod, so eksperti v prvi vrsti izpostavili pomen znanja raziskovalca oz. poznavanje metodologije integracije metod z vidika njenih konceptov, terminologije, raziskovalnih načrtov, načinov integracije in ocenjevanja kakovo-

sti. Ugotavljajo, da je integracija metod področje metodološke znanosti, ki se zelo hitro razvija in vedno bolj povečuje obseg znanja. Za izvedbo raziskave z integracijo metod je zato ključnega pomena sodelovanje interdisciplinarne skupine raziskovalcev z znanji na področju kvantitativne, kvalitativne in integrirane metodologije:

Tudi če si ekspert, je področje v tako intenzivnem razvoju, da je vedno nešteto avtorjev. Zato moraš izbrati določen obseg znanja ali določene avtorje na področju in potem delati s tem. [MM-E-6/2-3]

Danes so v nekaterih vedah raziskovalci zelo ločeni in znajo tudi reči ne: »Jaz delam kvantitativno, ne bom delal kvalitativno.« Kar je treba narediti, potrebujemo ekipo z znanjem. [MM-E-9/3]

Med zunanjimi dejavniki raziskave z integracijo metod so pomembni še razpoložljiv čas, ki je na voljo za izvedbo raziskave, obseg financiranja raziskave, stroškovna učinkovitost, razpoložljivi udeleženci, dejavniki objavljanja in obvladovanje vpliva navedenih zunanjih dejavnikov. Ena od intervjuvank takole izpostavlja sovplivanja zunanjih dejavnikov na kakovost raziskave:

Viri, mislim tudi, mogoče niti ni najpomembnejši denar, ampak čas in znanje ter čas in znanje v kombinaciji. [MM-E-6/6]

Razprava

Sočasna uporaba kvantitativnega in kvalitativnega raziskovalnega pristopa v družboslovnih raziskavah je postala v 21. stoletju izredno popularna ter pomembna pri razvoju znanosti, pa vendar temu ne sledijo empirični dokazi o uspešnosti tovrstnih metodoloških pristopov in osrednjih dilem, ki se pojavljajo pri uporabi integracije metod v raziskovalni praksi (Fàbregues in Molina-Azorin 2017; Guetterman 2017; Zurc 2013). Namen naše raziskave je bil premostiti to vrzel z empiričnim preučevanjem in vpogledom v mnenja mednarodno priznanih ekspertov na področju integracije kvantitativne ter kvalitativne metodologije glede kakovosti raziskav z integracijo metod pri družboslovnih raziskavah z vidika značilnosti, pomembnosti in dejavnikov, ki oblikujejo integracijo metod.

Znanje, ki je potrebno za izvedbo raziskave z integracijo metod na področju družboslovnega raziskovanja, se je v naši raziskavi pokazalo kot ključen dejavnik njene kakovosti. Kvalitativna vsebinska analiza intervjujev z eksperti je razkrila več različnih vplivnih dejavnikov na področju znanja raziskovalcev, kot so poznavanje temeljnih konceptov in terminologije integracije metod,

seznanjenost s specifičnimi raziskovalnimi načrti, poznavanje načinov integracije ter pristopov k ocenjevanju kakovosti v raziskavah z integracijo metod. Vse navedene značilnosti znanja o integraciji metod ob razpoložljivem času, finančnih in človeških virih predstavljajo pomembne zunanje dejavnike kakovostnega raziskovanja z integracijo metod. Podobno navajata tudi Dominika Vrbnjak in Majda Pajnkihar (2015), in sicer da je raziskovanje s kombiniranim kvantitativnim in kvalitativnim pristopom velikokrat zahtevno ter prinaša več stroškov. Od raziskovalca zahteva veliko znanja in veščin, zato bi bilo treba metodološke vsebine integracije metod v prihodnosti vključiti v visokošolsko izobraževanje. Anketna raziskava na vzorcu 52 podiplomskih študentov družboslovnih in zdravstvenih študijskih smeri pa je pokazala, da sta se dve tretjini študentov z integracijo metod prvič srečali šele v okviru metodoloških predmetov na podiplomskem študiju. Samo petina anketiranih študentov se je s to metodologijo seznanila že na predhodnih stopnjah študija, v delovnem okolju ali pa s samostojnim učenjem. V njihovem dosežanju izobraževanju in raziskovanju je prevladovala kvantitativna metodologija. Ugotovitve te raziskave so pokazale na veliko potrebo po izobraževanju s področja metodologije integracije metod v visokošolskem izobraževanju (Zurc 2016). Katrin Niglas (2010) je na vzorcu raziskovalcev začetnikov na področju pedagoških znanosti prišla do podobnih ugotovitev. V raziskavah raziskovalcev, ki so se prvič srečevali z integracijo metod, je prevladovala dominantnost kvantitativnega pristopa, o katerem so imeli pričakovano več znanja in bili deležni več izobraževanja v času študija. Po mnenju Alicie O'Cathain, Elizabette Murphy in Nicholla (2007) je poznavanje načinov integriranja podatkov in različnih vrst tipologij raziskovalnih načrtov integracije metod, načinov vzorčenja, zbiranja ter analize podatkov ključno za izboljšanje kakovosti načrtovanja in izvedbe raziskav z integracijo metod. Navedeno znanje pa se praviloma pridobi skozi formalno izobraževanje in nadgrajuje z raziskovalnimi izkušnjami (Guetterman 2017).

Ob oblikovanju sklepnih ugotovitev je treba imeti v vidu tudi določene omejitve naše raziskave z mednarodnimi eksperti na področju integracije metod. Kljub njihovi homogenosti na področju preučevanja metodologije družboslovnih ved pa je sama izvedba intervjujev potekala v času mednarodne znanstvene konference MMIRA, kar pomeni, da je bil čas izvedbe intervjuja s posameznim ekspertom omejen. Predvidevati je, da je izvedba intervjuja med številnimi dogovorjenimi pogovori in aktivnostmi ekspertov na konferenci prispevala h krajšim ter jedrnatejšim odgovorom intervjuvancev, ki bi bili predvidoma daljši in vsebinsko bogatejši, če bi intervjuji potekali brez časovnih omejitev ter v večji zasebnosti.

Zaključek

Prihodnost kakovostnega družboslovnega raziskovanja na področju integracije kvantitativne in kvalitativne metodologije je, kot kažejo izsledki naše raziskave, predvsem v metodološkem izobraževanju raziskovalcev. Znanje kvantitativne, kvalitativne in integrirane metodologije je ključna komponenta zasnove ter izvedbe kakovostne raziskave z integracijo metod. Zato sta potrebna razvoj novih izobraževalnih programov na področju metodologije integracije metod pa tudi njihova evalvacija, in sicer tako z vidika vsebine, strukture kot tudi didaktičnih pristopov oz. načinov poučevanja in učenja integracije metod. Prihodnje raziskave, zlasti empirična preučevanja, so potrebne na področju metodologije družboslovnega raziskovanja, vključevati pa morajo tudi osebne izkušnje in poglede raziskovalcev na uporabo integracije metod v raziskovalni praksi.

Literatura

- Adam, F., V. Hlebec, M. Kavčič, U. Lamut, M. Mrzel, D. Podmenik, T. Poplas Susič idr. 2012. *Kvalitativno raziskovanje v interdisciplinarni perspektivi*. Ljubljana: Inštitut za razvojne in strateške analize.
- Anguera, T. M., in C. Izquierdo. 2006. »Methodological Approaches in Human Communication: From Complexity of Perceived Situation to Data Analysis.« V *From Communication to Presence*, uredili G. Riva, M. T. Anguera, B. K. Wiederhold in F. Mantovani, 207–226. Amsterdam: IOS Press.
- Barnes, M., K. Bigari, T. Culler, H. Gregory, J. Hamilton, S. Krawczyk, D. Earley idr. 2008. »Healthy Lifestyles through an Adaptive Living Program: A Pilot Study.« *Occupational Therapy International* 15 (4): 269–283.
- Bergman, M. M. 2011. »The Good, the Bad, and the Ugly in Mixed Methods Research and Design.« *Journal of Mixed Methods Research* 5 (4): 271–275.
- Bryman, A., S. Becker in J. Sempik. 2008. »Quality Criteria for Quantitative, Qualitative and Mixed Methods Research: A View from Social Policy.« *International Journal of Social Research Methodology* 11 (4): 261–276.
- Campbell, D. T., in D. W. Fiske. 1959. »Convergent and Discriminant Validation by the Multitrait-Multimethod Matrix.« *Psychological Bulletin* 56 (2): 81–105.
- Collins, K. M. T., A. J. Onwuegbuzie in Q. G. Jiao. 2007. »A Mixed Methods Investigation of Mixed Methods Sampling Designs in Social and Health Science Research.« *Journal of Mixed Methods Research* 1 (3): 267–294.
- Creswell, J. W. 2014. *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. 4. izd. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., in V. L. Plano Clark. 2011. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 2. izd. Thousand Oaks, CA: Sage.
- . 2017. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 3. izd. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Creswell, J. W., V. L. Plano Clark in A. L. Garret. 2008. »Methodological Issues in Conducting Mixed Methods Research Designs.« V *Advances in Mixed Methods Research: Theories and Applications*, uredil M. M. Bergman, 66–83. London: Sage.
- Curtis, R. S., K. Rabren in A. Reilly. 2009. »Post-School Outcomes of Students with Disabilities: A Quantitative and Qualitative Analysis.« *Journal of Vocational Rehabilitation* 30 (1): 31–48.
- Fàbregues, S. F., in J. F. Molina-Azorin. 2017. »Addressing Quality in Mixed Methods Research: A Review and Recommendations for a Future Agenda.« *Quality and Quantity* 51 (6): 2847–2863.
- Ferligoj, A. 1989. *Razvrščanje v skupine: teorija in uporaba v družboslovju*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Raziskovalni inštitut.
- Fetters, M. D. 2016. »'Haven't We Always Been Doing Mixed Methods Research?' Lessons Learned from the Development of the Horseless Carriage.« *Journal of Mixed Methods Research* 10 (1): 3–11.
- Gorard, S., in C. Taylor. 2004. *Combining Methods in Educational and Social Research*. New York: Open University Press.
- Guetterman, T. C. 2017. »What Distinguishes a Novice from an Expert Mixed Methods Researcher?« *Quality and Quantity* 51 (1): 377–398.
- Hammersley, M. 2008. »Troubles with Triangulation.« V *Advances in Mixed Methods Research: Theories and Applications*, uredil M. M. Bergman, 22–36. London: Sage.
- Hopson, L. M., in L. K. H. Steiker. 2008. »Methodology for Evaluating an Adaptation of Evidence-Based Drug Abuse Prevention in Alternative Schools.« *Children and Schools* 30 (2): 116–127.
- Johnson, B. R., in A. J. Onwuegbuzie. 2004. »Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come.« *Educational Researcher* 33 (7): 14–26.
- Johnson, R. E., A. L. Grove in A. Clarke. 2019. »Pillar Integration Process: A Joint Display Technique to Integrate Data in Mixed Methods Research.« *Journal of Mixed Methods Research* 13 (3): 301–320.
- Koller, M., in E. Sinitsa. 2009. »Mixed Methods in Online Research: Conceptualisation and Future Research Agenda.« V *11th General Online Research Conference GOR 09: Proceedings*, uredili M. Welker, H. Geißler, L. Kaczmirek in O. Wenzel, 88–89. Dunaj: Dt. Ges. für Online-Forschung.
- Košmerl, T. 2021. »Kombinirani raziskovalni pristopi kot način združevanja kvalitativnih in kvantitativnih metod.« *Sodobna pedagogika* 72 (1): 88–107.
- Lobe, B., in V. Vehovar. 2009. »Towards a Flexible Online Mixed Method Design with a Feedback Loop.« *Quality and Quantity* 43 (4): 585–597.
- Niglas, K. 2010. »The Multidimensional Model of Research Methodology: An Integrated Set of Continua.« V *Handbook of Mixed Methods Research in Social*

- and Behavioral Research*, uredila A. Tashakkori in C. Teddlie, 215–236. Thousand Oaks, CA: Sage.
- O'Cathain, A., E. Murphy in J. Nicholl. 2007. »Why, and How, Mixed Methods Research is Undertaken in Health Services Research in England: A Mixed Methods Study.« *BMC Health Services Research* 7 (1): 85.
- . 2008. »The Quality of Mixed Methods Studies in Health Services Research.« *Journal of Health Services Research and Policy* 13 (2): 92–98.
- Onwuegbuzie, A. J., in B. R. Johnson. 2006. »The Validity Issue in Mixed Research.« *Research in the Schools* 13 (1): 48–63.
- Plano Clark, V. L., C. A. Huddleston-Casas, S. L. Churchill, D. O'Neil Green in A. L. Garrett. 2008. »Mixed Methods Approaches in Family Science Research.« *Journal of Family Issues* 29 (11): 1543–1566.
- Sánchez-Algara, P., in M. T. Anguera. 2013. »Qualitative/Quantitative Integration in the Inductive Observational Study of Interactive Behaviour: Impact of Recording and Coding among Predominating Perspectives.« *Quality and Quantity* 47 (2): 1237–1257.
- Tashakkori, A., in C. Teddlie, ur. 2003. *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Teddlie, C., in A. Tashakkori. 2009. *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Timans, R., P. Wouters in J. Heilbron. 2019. »Mixed Methods Research: What It Is and What It Could Be.« *Theory and Society* 48 (1): 193–216.
- Vrbnjak, D., in M. Pajnkihar. 2015. »Raziskave mešanih metod v zdravstveni negi.« V *Zbornik predavanj: mednarodna konferenca Znanstveni dokazi za razvoj izobraževanja in prakse v zdravstvu*, uredila M. Pajnkihar, 30–33. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede.
- Zurc, J. 2013. »Integracija kvantitativne in kvalitativne metodologije v raziskavah v zdravstvu: sistematična pregledna študija.« *Zdravstveno varstvo* 52 (3): 225–359.
- . 2016. »Stališča podiplomskih študentov do raziskovanja z integracijo kvantitativne in kvalitativne metodologije.« V *Humanistične, družboslovne in druge aktualne teme postmoderne družbe: zbornik prispevkov z recenzijo*, uredila B. Filej, 194–203. Maribor: Alma Mater Europaea – ECM.
- . 2017. »Kriteriji ocenjevanja veljavnosti v raziskavah z integracijo kvantitativne in kvalitativne metodologije.« Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani.

Mixed Methods Research in the Social Sciences

The joint use of quantitative and qualitative methodological approaches began to develop increasingly in the late 1980s and has become an important

part of the social sciences in the 21st century. However, there is limited methodological empirical evidence on the effectiveness of this methodological approach and its main dilemmas in research practice. Our study aimed to gain insight into the opinions of internationally recognised experts about the quality of mixed methods research in the social sciences. The results of nine interviews based on qualitative content analysis highlighted the greater complexity of mixed methods study compared to other methodological approaches, which is related to particular problems in ensuring its quality, such as insufficient integration, results unrelated to the methodology, and different quality assessment criteria. The experts highlighted the importance of the researcher's knowledge. Methodological training, the development of new educational programmes and their evaluation are essential starting points for the quality of mixed methods research.

Keywords: mixed methods research, research quality, expert opinions, methodological training